

Meninger

Ingenting blir det samme etter dette

Men monarkiet kan reddes. Her er fem forslag til reform.

Kronikk
Carl-Erik Grimstad
Statsviter

«Det ser ikke bra ut», skrev Mette-Marit til Jeffrey Epstein etter å ha googlet ham i 2011.

Nei, det gjorde ikke det. Og heller ikke for kronprinsessens familieforetak slik det ser ut i dag. Rettssaken mot Marius Borg Høyby og kronprinsessens semintime forhold til en dømt seksualforbryter er likevel ikke mer enn et bakpeppe til det virkelige fallet for kongehuset – det som dreier seg om en alvorlig tillitssvikt mellom folk og drott.

Når vi skreller av all pomp og prakt, kongehuset som markedsføring av fedrelandet, symbolkraften, historietradisjonen og grunnlovsbestemmelser, er det til syvende og sist tillit det dreier seg om.

I husets nasjonale regnskap er den både resultat og egenkapital. Uten tillit er monarkiet ingenting. Det er derfor tillitsbygging som er suksesskriteriet, ja, kanskje eksistensberettigelsen for Slottets fremtid.

Den krisehåndteringen som er vanlig i enhver organisasjon under et slikt press, må gå mye lenger enn en vanlig strategi. Det dreier seg om mer enn å styrke kommunikasjonsavdelingen. Vi snakker *total makeover*, som ikke bare tar tak i innarbeidede strukturer, men også berører konstitusjonelle sider.

Det følgende er fem forslag til en omfattende statsreform som kan bidra til å redde monarkiet. Monarkiet har enn så lenge stor støtte i befolkningen, men en reform kan bli nødvendig for å redde Kongehuset fra den tillitskrisen som nå herjer.

1. Offentlighetsloven må gjelde for kongelig kommunikasjon

Norsk offentlighet ville aldri fått tilgang til forholdet mellom kronprinsessen og Epstein uten at amerikansk demokrati (enn så lenge) har fått virke. Det var bare politisk press som førte til at Donald Trump ga etter og tillot offentliggjøring.

Slagordet «Åpent slott» er i virkeligheten ikke annet enn en falsk eufemisme, en sminket gris.

Å underlegge Slottet offentlighetsloven betyr selvsagt ikke at medlemmer av

Fakta Carl-Erik Grimstad

Hovedfag i statsvitenskap med avhandlingen «Kongemakten».

Ansatt som kronprinsessens sekretær og som soussjef i Kabinettssekretariatet 1989-93.

Innehatt journalistiske og ledende stillinger i norsk presse og kringkasting.

Førsteamanuensis i presseetikk, Høyskolen Kristiania.

Stortingsrepresentant (V) 2017-21.

Har skrevet bøker om kongehusets historie og funksjon.

Kongehuset ikke vil ha anledning til å leve et privatliv uten innsyn, slik medlemmer av regjeringen har det. Det betyr bare at kommunikasjon utøvd i offentlig sammenheng må kunne kontrolleres og etterprøves i situasjoner som krever slikt innsyn.

Med hensyn til Epstein-saken vil det for eksempel være viktig å få fastslått i hvilken grad Slottets stab har vært involvert i det forholdet kronprinsessen har hatt til den overgrepdomte amerikaneren.

2. Endrede privatlivsgrenser

Ambassadør Kåre Aas har sagt at ambassaden i Washington sjelden er blitt orientert ved Kongehusets private besøk i USA. Det er etter mitt skjønn en praksis som må endres.

Kongefamiliens livvakter må for eksempel klareres for våpenbruk i utlandet. I amerikanske sammenhenger betyr det at Secret Service forlanger å få vite innholdet i private besøk fordi alle trusler mot kongefamiliens potensielt vil være deres ansvar.

Vi står da i situasjoner der norske myndigheter er dårligere informert om private reiser enn det ambassaden er.

Hvis man tar Kongehusets sikkerhet på alvor, kan ikke dette fortsette selv om det vil måtte innebære at en videre krets blir kjent med innholdet i private opphold.

I Epstein-tilfellet ville ambassadens kjennskap til besøket i Palm Beach ha

Slottets krisehåndtering må dreie seg om mer enn å styrke kommunikasjonsavdelingen. Vi snakker «total makeover», skriver Carl-Erik Grimstad. Bildet: Kronprinsesse Mette-Marit på besøk i Fredrikstad nylig. Foto: Javad Parsa, NTB

vært grunnlag for å tipse Slottet og kronprinsessen om det forholdet hun var i ferd med å rote seg inn i.

3. Endrede økonomiske rammevilkår

Økonomiske tjenester og motytelser er i kjernen av inhabilitetsspørsmål og kan i gitte situasjoner brukes som utpressing. At Epstein har ønsket å «bruke» kronprinsessen, formodentlig i sin nettverksbygging, har hun selv bekreftet.

Apanasjen i Norge er, trass i størrelsen på beløpene i statsbudsjettet, av begrenset størrelse, i hvert fall satt opp imot oligarksummer.

En annen økonomisk side dreier seg om kongefamiliens utenlandsplasserte formue. Hvor har kongefamilien plassert formuen? Blir det gjort etiske vurderinger? Er det noen grunn til at Kongehusets medlemmer skal behandles som mindre PEP (politisk eksponerte personer) enn avgitte stortingsrepresentanter?

Løsningen må være full åpenhet og skattlegging av den kongelige formuen, slik jeg for mange år siden antydte etter arbeidet med boken «Dronning Mauds arv». Det er nærmest utrolig at vi ikke har hatt en offentlig debatt om dette i Norge.

4. Endrede grunnlovsbestemmelser

Straffrihet i Kongehuset er regulert etter Grunnlovens paragrafer 5 og 37. «Kongens person kan ikke lastes», slik det heter. Og dessuten: «De kongelige prinser og prinsesser skal for sine personer ikke stå til ansvar for andre enn kongen eller hvem han forordner til dommer over dem.» (Man må dessuten legge til grunn at bestemmelsen også omfatter dronningen og kronprinsessen.)

Paragrafene har blant annet som funksjon å verne Kongehuset fra verdighetstap ved en offentlig rettergang.

Etter rettssaken mot Marius Borg Høyby, som nå utspiller seg i Oslo tingrett, kommer spørsmålet om paragrafens berettigelse i et nytt lys. Det verdighetstapet som i disse dager har oppstått, får dermed Grunnlovens bokstav i alle fall til å virke usedvanlig pussig.

Stortinget har i disse dager gjennomført en rituell avstemning om endring av vår statsform. Det påpekes at nasjonalforsamlingen er mer rojal i dag enn på lenge.

De siste målingene om Kongehusets opplutning i befolkningen viser at bare rundt tre av ti ønsker republikk. Tallene understreker for flere enn meg kong Harald og dronning Sonjas stilling og renomme.

Informasjon

Aftenpostens debattredaksjon
Debattredaktør: Erik Tornes
Adresse: Aftenposten, Debatt,
Boks 1178, 0107 Oslo

Kronikker/debattinnlegg på nett

aftenposten.no/meninger
Aftenposten returnerer ikke artikler som blir sendt på papir.

Kronikk

E-post: kronikk@aftenposten.no
Kronikk: maks 6000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved portrettfoto.

Debatt

E-post: debatt@aftenposten.no
Hovedinnlegg: 3000 tegn inkl. mellomrom. Legg ved portrettfoto. Kortinnlegg 400-1500 tegn.

Melkøya setter tilliten til norsk politikk på spill

Dersom Stortinget endrer vedtak om Melkøya etter at investeringene er gjort, reiser det et grunnleggende spørsmål - kan næringslivet stole på politiske beslutninger i Norge?

Debatt
Kine Asper Vistnes

Leder, Landsorganisasjonen i Norge (LO)

Ole Erik Almlid

Administrerende direktør, Næringslivets hovedorganisasjon (NHO)

Equinor har fått tillatelser til å elektrifisere Melkøya. Stortinget har sagt ja og tildelt kraft. Bedrifter har investert, inngått kontrakter og ansatt folk basert på disse vedtakene.

Men to og et halvt år senere ser nå et

flertall på Stortinget ut til å frigjøre kraft som allerede er tildelt. Det er dramatisk.

Forutsigbarhet er ikke et privilegium for næringslivet. Det er en forutsetning for investeringer, arbeidsplasser og verdiskaping - i Finnmark og i resten av landet. Når vedtak kan endres på denne måten, øker risikoen for alle som vurderer å investere i Norge.

Derfor handler ikke dette om hvorvidt man er for eller mot elektrifisering. Det handler om hvorvidt vi kan stole på at vedtak som er fattet, faktisk gjelder.

Norge har lenge vært et trygt land å investere i. Det har skapt jobber og inntekter til fellesskapet. Når Stortinget nå truer med å endre spillereglene, sendes et alvorlig signal, langt utover Melkøya.

Fagbevegelsen og næringslivet står samlet i bekymringen, og vi ber Stortinget lytte til de mange advarslene som nå kommer fra bedrifter og arbeidstagere. Det er fortsatt mulig å revurdere.

Det synes like klart at støtten er mindre grunnfestet nå enn for 30 år siden. Som viktigste argument for et fortsatt monarki synes å være at det i 1905 ble folkevalgt. Ingen nålevende har med andre ord tatt del i avstemningen.

Skal vi opprettholde vår statsform, trengs altså en ny folkelig manifestering. I den nåværende situasjonen vil det kunne styrke Kongehusets integritet i betydelig grad dersom det ved hvert transkifte ble gjennomført en folkeavstemning med en derpå følgende investitur i Stortinget.

En nasjonal bonus vil det selvsagt være at det vil måtte utredes hva en avskaffelse av monarkiet vil kunne bety.

Det finnes i dag omtrent like mange republikkformer som det finnes republikker i verden. Å tenke prinsipielt rundt innholdet i en norsk republikkvariant (utover «vil du ha Carl I. Hagen som president?») har kimen i seg til å avstedkomme et av de mest interessante og dannelsesbyggende ordsrifter i norsk historie.

5. Mindre pomp og prakt

Grunnlovens paragraf 5 hadde inntil 2014 en første setning som het «Kongens person er hellig». Om ikke annet understreker dette kongemaktens religiøse overtoner.

Dette understrekes av paragraf 4 om at kongen alltid skal bekjenne seg til «den evangelisk-lutherske religion».

Signingsseremonien, som avløste den tidligere kroningen, underbygger også religiøsitet/moral eller nasjonens «verdigrunnlag» bygget på «den kristne og humanistiske arv».

Spriket mellom en kongelig moraloko-

deks og de overgrepene som har utspilt seg i regi av kronprinsessens nære venn, (og som vi må ha lov til å tro at hun kjenner til, siden hun i 2011 skrev at hun hadde googlet ham), er voldsomt.

En fremtidig signing av kronprinsessen til Norges dronning i Nidarosdomen setter ikke bare Kongehuset, men hele vår «kristne arv» i et merkelig lys.

En syndsforlatelse (!) kan selvsagt bøte på dette, men det må være et tankekor for Kirkerådet hvorvidt en signing heretter kan tjene noen av de to institusjonene som er involvert.

En nedskalering av det innarbeidede forholdet mellom statsmoral/politisk moral og religion synes mer nærliggende. En erstatning for signingen kan være en utvidet edsavleggelse i Stortinget.

I dette bildet inngår også generelt en større grad av nøkternhet i kongelig pengebruk og pompøst seremoniell.

Jeg har ingen illusjoner om at Slottet vil møte disse tillitsskapende tiltakene med annet enn irritasjon og/eller likegyldige skuldertrekninger. Da bør noen likevel minne kongefamilien om at «too little, too late» er en gjenganger i historien til regimer som har møtt sin endring.

Uten tillit er monarkiet ingenting

Bruk KI. Men forstå hva du velger.

Lar vi leverandørene ta valgene alene, lar vi dem også definere handlingsrommet i etterkant.

Debatt

Anette Mellbye

Direktør strategi og innhold, Innlandet Science Park og styremedlem, JP Politikens Hus

Trygve Karper, KI-gründer og administrerende direktør, har rett i mye. Jeg er enig i at KI (kunstig intelligens) må tas i bruk bredere og raskere. De som venter, blir hengende etter. Modellene blir dessuten stadig likere og mer utbyttbare. Det er ikke der risikoen ligger.

Karper diskuterer først og fremst bruk. Jeg er opptatt av noe annet: hva som skjer når KI bygges inn i systemer som former saksbehandling, prioriteringer og ansvar.

Modeller kan byttes. Arkitekturen rundt dem kan sjelden det. Hvordan KI kobles til kjernesystemer og arbeidsflyt, avgjør hva som senere lar seg endre. Disse valgene tas tidlig, ofte teknisk, og uten bred diskusjon.

Når et system presenterer én anbefaling, følger mennesker den som regel - fordi designet gjør alternativene usynlige. Da flyttes også ansvar for likebehandling fra saksbehandleren til systemet og til dem som har designet det.

Det er ikke et argument for å vente. Det er et argument for å velge bevisst. Lar vi leverandørene ta valgene alene, lar vi dem også definere handlingsrommet i etterkant.

Nei, Trump-tilhengerne bør ikke skjermes fra kritikk

Debatt

Raino Malnes

Man bør ikke kalle folk som støtter Trump, «idioter», skriver kommentator Halvor Hegtun («Kapp ikke hodet av trumpistene», Aftenposten 28. januar). Greit, men man bør heller ikke respektere holdningen disse folkene har. De vet

at Trump forsøkte seg på valgfusk for fem år siden, og at han ventet veldig lenge med å gjøre noe for å stanse stormingen av kongressbygningen.

Å støtte Trump er å se gjennom fingrene med valgfusk og oppvigleri. Om denne holdningen ikke er idiotisk, er den iallfall dum, og det står ingen respekt av den. Det gjør heller ikke holdningen til folk som har brukt fem år på å forstå at Trump er en ulykke for verden.